

A R T Y K U Ł Y I R O Z P R A W Y

SEBASTIAN SOSNOWSKI, MAGDALENA JANUSZ, KAJA KLENCKA,
SŁAWOMIR MANDES, NINA SPRYCHA, KINGA WARDAK
Uniwersytet Warszawski

„MATKA-UKRAINKA”
— O WARUNKACH POMOCY I OCZEKIWANIACH WOBEC
UCHODŹCZYŃ I UCHODŹCÓW Z UKRAINY PO 24 LUTEGO 2022 R.
STUDIUM PRZYPADKU FORÓW POMOCOWYCH NA FACEBOOKU*

WSTĘP

Medialne reprezentacje migrantów i uchodźców w debacie publicznej to temat często podejmowany w badaniach. Szeroko opisywany przez badaczy i media był na przykład w 2015 roku kryzys polityki migracyjnej Unii Europejskiej na Morzu Śródziemnym (Cinalli i in. 2021; Průchová Hružová 2021). Rzadko jednak w badaniach wizerunku migrantów i uchodźców dokonywane jest rozróżnienie ze względu na ich płeć. Tymczasem według szacunków ONZ kobiety stanowią ponad 48% globalnego ruchu migracyjnego (48,3% w 2015 roku, 48,1% w 2020 roku)¹.

Adres do korespondencji: s.sosnowski3@student.uw.edu.pl; ORCID: 0000-0002-2436-0022; mk.janusz@student.uw.edu.pl; k.klencka@student.uw.edu.pl; mandess@is.uw.edu.pl; 0000-0003-2316-8482; n.sprycha@student.uw.edu.pl; k.wardak5@student.uw.edu.pl

* Badanie, na którym został oparty artykuł, było prowadzone przez zespół w składzie: Magdalena Janusz, Kaja Klencka, Sławomir Mandes, Shin Mazur, Nina Sprycha, Sebastian Sosnowski, Kinga Wardak w ramach prac grupy socjolożek i socjologów, który na Wydziale Socjologii UW, pod przewodnictwem prof. Aleksandry Grzymały-Każłowskiej, podjął temat reakcji społeczeństwa polskiego po pełnoskalowej napaści Rosji na Ukrainę 22 lutego 2022 r.

Autorki i autorzy serdecznie dziękują dr hab. Aleksandrze Grzymale-Każłowskiej i dr. Kamilowi Matuszczykowi za wsparcie, krytyczne uwagi i dobre słowa przy przygotowywaniu tekstu.

¹ Dane ONZ (https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_perc_female).

W Polsce, po kryzysie imigracyjnym z 2015 roku, politycy, zwłaszcza populistyczni i prawicowi, wprowadzili temat imigracji do centrum debaty politycznej (Krzyżanowski, Triandafyllidou, Wodak 2018; Tymińska 2022). Później temperatura sporów na krótko opadła, jednak na przełomie lat 2021 i 2022 debata o uchodźcach powróciła z powodu kryzysu humanitarnego na granicy polsko-białoruskiej i wybuchu pełnowymiarowej wojny w Ukrainie.

To drugie zdarzenie wywołało spontaniczną mobilizację społeczną w Polsce, w ramach której społeczeństwo obywatelskie wzięło na siebie dużą część ciężaru pomocy uchodźcom. Ważną rolę w tym procesie pełniły media społecznościowe, które ułatwiły koordynację działań i przepływ informacji (Prawie 900 tysięcy..., 2022). Mobilizacja ta odzwierciedlała się w badaniach opinii publicznej: w marcu 2022 roku 94% Polaków deklarowało gotowość do przyjęcia uchodźców z Ukrainy, przeciwnego zdania było tylko 3%. W październiku 2022 roku odsetki te wyniosły odpowiednio 83% i 12% (CBOS 2022b).

A jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XX wieku Polacy w większości deklarowali niechęć do Ukraińców (Bielecka-Prus 2020). Wynikała ona nie tylko z sytuacji ekonomicznej, kontekstu historycznego, zwłaszcza trudnych relacji po 1918 roku. Z czasem jednak powoli Polacy zaczęli zmieniać zdanie o Ukraińcach, szczególnie po Pomarańczowej Rewolucji, szeroko popartej przez Polaków. Nie bez znaczenia były również coraz częstsze kontakty osobiste członków obu narodów. Ruch migracyjny z Ukrainy do Polski istniał od dawna, ale do lutego 2022 roku dominowała w nim imigracja z powodów ekonomicznych oraz przyjazdy osób polskiego pochodzenia i studentów, co również wpływało na stosunek Polaków do sąsiadów (Grzymała-Kazłowska 2007; Bielecka-Prus 2020).

Na wstępie omówimy w tym tekście wyniki badań dotyczących stosunku do uchodźców ze szczególnym uwzględnieniem badań ich medialnych reprezentacji w Polsce, aby w ten sposób pokazać, w jakim kontekście zostały zainicjowane dyskusje o warunkach pomocy i oczekiwaniach wobec przybyszów z Ukrainy. Następnie przedstawimy metodologię i wyniki badania grup pomocowych na Facebooku z uwzględnieniem przemiany wizerunku uchodźców w debacie publicznej po 24 lutego 2022 r. Celem naszym jest analiza dyskursu pomocy uchodźcom i uchodźczyniom szukającym wsparcia w Polsce w obliczu eskalacji wojny Rosji z Ukrainą. Postaramy się odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

- Jak komentujący kategoryzowali uchodźców w odniesieniu do opisanych powyżej cech?
- Jakie wizerunki uchodźców wyłaniają się z badanych komentarzy?

— Jak płęć uchodźców wpływa na te wizerunki?

Postawa otwartości Polaków wobec uchodźców z Ukrainy przekłada się na ich pozytywny wizerunek zawarty w badanym materiale. Swoją rolę ma tu także duży odsetek kobiet i dzieci wśród szukających schronienia w Polsce. Choć badany przypadek różni się od dotychczas znanych i opisywanych w polskich mediach dyskursów o uchodźcach, to warto zwrócić uwagę na komentarze, w których wizerunek uchodźców był rozbieżny z oczekiwaniami komentujących. Materiał badawczy, czyli posty i komentarze z wybranych grup publicznych na Facebooku, został wybrany przy użyciu platformy CrowdTangle oraz poddany analizie tematycznej wspartej użyciem programu Atlas.ti.

BADANIA NAD DYSKURSEM O MIGRACJI

Dyskurs o uchodźcach

W grudniu 2015 roku 53% Polaków nie akceptowało przyjmowania uchodźców w Polsce, co oznaczało wzrost negatywnych postaw o 32 punkty procentowe (p.p.) w porównaniu z majem tego roku. Stało się tak po raz pierwszy od dziewiętnastu lat (Malinowski Rubio 2019). Wzrost niechęci do uchodźców okazał się trwały: w czerwcu 2018 roku przeciw przyjmowaniu uchodźców było 60% społeczeństwa, a we wrześniu 2021 — 48% (CBOS 2021). A przecież jeszcze do 2015 roku otwarty stosunek Polaków do uchodźców rósł, co wskazuje, że przyczyn zmiany szukać można w sposobach mówienia o kryzysie polityki migracyjnej Unii Europejskiej (Klaus i in. 2018).

W trakcie wspomnianego kryzysu w Polsce nastąpił wzrost zainteresowania tematem migracji (Krzyżanowska, Krzyżanowski 2018). Media informowały o „kryzysie migracyjnym”, a politycy straszili Polaków między innymi terroryzmem, zagrożeniem epidemicznym i tworzeniem się enklaw migrantów w polskich miastach. Ta antyuchodźcza narracja była szczególnie widoczna w wypowiedziach polityków konserwatywnych i populistycznych oraz w mediach o orientacji konserwatywnej. Sięgano po te argumenty zwłaszcza w kampanii do wyborów parlamentarnych w 2015 roku (Cywiński, Katner, Ziółkowski 2019). W konsekwencji w dyskursie publicznym utrwał się stygmatyzujący obraz uchodźcy (Krzyżanowski, Triandafyllidou, Wodak 2018).

W dyskursie słowo „uchodźca” uległo „sekurytyzacji” (Buraczyński 2015). Uchodźcom z Azji i Afryki przypisywano skłonność do fanatyzmu religijnego i terroryzmu (Tymińska 2022), retorykę antyuchodźczą wiąza-

no z retoryką antyislamską. Ponadto uchodźcom przypisywano takie cechy jak: brak wykształcenia, agresja i dyskryminacja kobiet. Te dwie ostatnie maskulinizują figurę „typowego uchodźcy” (Domalewska 2016). Odmowa przyjmowania uchodźców była uzasadniana obroną kraju, spokoju społecznego, „naszych kobiet” (Szczupak, Petelczyc, Theiss 2018).

W europejskich mediach częściej przedstawiano uchodźców niż uchodźczynie (Kofman 2019), przy czym te wizerunki nie były tożsame. Mężczyźni byli prezentowani zazwyczaj w grupach tworzących anonimową masę, co odczuwacza przedstawianych i wzbudza poczucie zagrożenia poprzez nawiązanie do niebezpiecznego żywiołu — fali. Kobiety zaś przedstawiano indywidualnie lub w towarzystwie dzieci, skupiając się na ich emocjach: przerażeniu, zmęczeniu, bezradności (Průchová Hružová 2021). Kobiety były w tym przedstawieniu bierne i zależne od osób niosących pomoc, mężczyźni zdolni do działania, podejmujący je, a w konsekwencji — niebezpieczni (Průchová Hružová 2021). Obrazy te łączą w sobie toposy „ofiary” i „innego”.

Analiza danych CBOS z lat 1990–2018 pokazuje, że Polacy nie chcieli przyjmować uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki (Malinowski Rubio 2019). Odzwierciedlało się to w negatywnych komentarzach w mediach społecznościowych (Domalewska 2016; Szczupak, Petelczyc, Theiss 2018). Poza opisanymi wyżej sposobami kategoryzacji komentujący wymieniali sytuację ekonomiczną kraju jako czynnik uniemożliwiający włączanie uchodźców do systemu wsparcia socjalnego. Już wówczas badacze zauważali większą otwartość, jaką Polacy wyrażali wobec uchodźców z krajów bliskich geograficznie lub kulturowo (Malinowski Rubio 2019), na przykład Ukrainy.

Dyskurs oukraińskich imigrantach

Część badaczy wskazuje na zjawisko „ukrainizacji rynku pracy” (Duszczek, Matuszczyk 2018). W drugiej dekadzie XXI wieku nastąpił dynamiczny rozwój migracji do Polski, zwłaszcza ekonomicznej². Według danych ówczesnego Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej³, liczba oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcom w latach 2007–2017 wzrosła 87-krotnie — z 21 tys. do 1,82 milionów (Duszczek, Matuszczyk 2018). Wzrost imigracji Ukraińców do Polski widać

² Ustalenie dokładnej liczby migrantów utrudnia jednak brak jednolitego rejestru cudzoziemców w Polsce.

³ Od 2020 jako Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

w danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych dotyczących ubezpieczeń emerytalnego i rentowych (ZUS 2022). Liczba obywateli Ukrainy objętych nim wzrosła sześciokrotnie od 2015 do 2021 roku, w 2015 roku Ukraińcy stanowili 54,9% ubezpieczonych cudzoziemców, a w 2021 roku już 71,7%.

Z kolei dane Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy wskazują, że Polska stała się najpopularniejszym krajem emigracji Ukraińców, wyprzedzając Rosję (Jaroszewicz 2018). Towarzyszyły temu zmiany w charakterystyce migrantów. Do 2014 roku do Polski częściej migrowały Ukrainki, głównie na okres tymczasowy i pracujące w sektorze usług domowych lub rolnictwie (Fiałkowska, Matuszczyk 2021). Później nastąpiła maskulinizacja i wydłużenie trwania migracji. W dużych miastach wzrósł też odsetek studentów pochodzenia ukraińskiego oraz Ukraińców z wyższym wykształceniem podejmujących pracę w Polsce (Górny 2019).

Wizerunki imigrantów można rozpatrywać w dwóch wymiarach: kulturowo-etnicznym (podział „innych” na „bliskich” i „dalekich”) i społeczno-ekonomicznym (według ról migrantów w społeczeństwie przyjmującym) (Grzymała-Kazłowska 2007). Pozytywny stosunek Polaków do Ukraińców przez długi czas był kształtowany przede wszystkim przez bliskość kulturową, a na niekorzyść sąsiadów ze wschodu działały: niższy poziom rozwoju gospodarczego Ukrainy, przynależność do innych sojuszy politycznych oraz trudne wzajemne doświadczenia historyczne (Konieczna-Sałamatin 2015).

W polskiej mediosferze wciąż były powtarzane stereotypy o Ukraińcach, niekiedy zaliczanych do ogólnej kategorii „ruskich”. Na pierwszy plan wybijał się zmaskulinizowany obraz Ukraińca alkoholika i nacjonalisty oraz uległej, pracowitej Ukrainki. Przedstawienia te były jednowymiarowe, niezłożone i rysowane na tle wzajemnych rewizji historycznych lub konfliktów na tle dostępu do usług publicznych, ale również, co istotne, wojny w Ukrainie trwającej od 2014 roku (Baran 2016). Wyobrażenia Polaków o Ukraińcach i Ukrainkach wykazywały dużą trwałość (Grzymała-Kazłowska 2007; Jurek 2018).

Dostrzegano jednak powolny proces zmiany obrazu imigrantów z Ukrainy (Bielecka-Prus 2020). Przemiany społeczno-polityczne w Ukrainie (Pomarańczowa Rewolucja, Rewolucja Godności) i coraz częstsze kontakty z Ukraińcami mieszkającymi w Polsce powodowały wzrost sympatii Polaków wobec nich oraz poczucie, że Ukraina powinna stać się częścią Unii Europejskiej (Konieczna-Sałamatin 2015). Ukraińcy nie byli postrzegani przez Polaków jako uchodźcy (Tymińska 2022), a niekiedy migracja Ukraińców była przedstawiana jako rozwiązanie problemów de-

mograficznych i deficytu pracy w Polsce. W opozycji do uchodźców z Azji i Afryki Ukraińców postrzegano jako „swoich” (Głowiak 2021).

Dane sondażowe odzwierciedlają te skomplikowane stosunki między Polakami a Ukraińcami (CBOS 2022a). W latach dziewięćdziesiątych XX wieku byli oni sąsiadami Polski, wobec których deklarowano największą niechęć. Od tego czasu nastawienie ulega zmianie, wliczając skokowy wzrost sympatii w 2004 roku (i spadek w roku kolejnym). Ten poziom wyrównał się dopiero w 2008 roku i następnie wzrastał z niewielkimi wahaniami.

Ostatni znaczący spadek średniej ocen sympatii wystąpił w 2018 roku, ale już w kolejnych latach postawa sympatii nasilała się, uzyskując najwyższe wartości w 2023 roku (CBOS 2023). Tym samym Ukraińcy stali się trzecim sąsiadem Polski, wobec którego deklarowana jest wysoka sympatia (za Słowakami i Czechami). Co ciekawe, na podstawie porównania wyników z lat 2022 i 2023 można stwierdzić, że średnia ze wskazań sympatii i niechęci wobec nacji sąsiadujących z Polską wzrosła wyłącznie wobec Ukraińców. Po roku od eskalacji wojny w Ukrainie deklarowany poziom sympatii wobec Ukraińców wzrósł o 10 p.p., a niechęci — spadł o 8 p.p.

Od początku eskalacji konfliktu Polska przyjmowała najwięcej uchodźców z Ukrainy spośród krajów UE (Eurostat 2022). W połowie stycznia 2023 roku na podstawie specjalnego statusu przebywało u nas ponad 970 tys. Ukraińców, z czego 65,7% stanowiły kobiety⁴. Przyjmowanie uchodźców z Ukrainy spotkało się z powszechną akceptacją Polaków (CBOS 2022b) oraz społeczną mobilizacją w zakresie niesienia im pomocy. Dane sondażowe wskazują, że pozytywny stosunek wobec uchodźców z Ukrainy jest związany z systematycznym wzrostem sympatii wobec przedstawicieli tego narodu.

METODOLOGIA I STRATEGIA ANALIZY DANYCH

Przedmiotem badania były fora lub grupy otwarte (dalej krótko: fora) prowadzone na Facebooku, których cel stanowiła wymiana informacji pomiędzy osobami wyrażającymi gotowość przyjmowania do domów lub

⁴ Dane na dzień 17.01.2023 r. o osobach zarejestrowanych w rejestrze obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa: https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-onadanie-statusu-ukr/resource/44330/table?page=1&per_page=20&q=&sort= [dostęp 23.01.2023].

mieszkań osób uciekających z Ukrainy, udzielania im pomocy materialnej lub innej pomocy, na którą zgłoszono zapotrzebowanie.

Dobór materiału badawczego

W pierwszym kroku zidentyfikowano wszystkie fora za pomocą platformy CrowdTangle⁵. Fora wyszukiwano za pomocą słów kluczowych: Ukraina (wraz z odmianami), Ukraińcy (wraz z odmianami), pomoc, wsparcie. W sumie zidentyfikowano 63 forów, które były aktywne w od 24 lutego 2022 r. do 10 kwietnia 2022 r. Na podstawie nazwy forów można wnioskować, że część (29) miała lokalny charakter (np. Legnica Ukrainie Pomagamy — Легниця Україна Ми допомагаємо; Kazimierz Dolny solidarny z Ukrainą) i gromadziły osoby z określonego obszaru, a część (28) ogólnopolski (np. ♥ Solidarni z Ukrainą ♥; Ukraina — pomagam! / Україна — допомагаю!). Pozostałe grupy były ukierunkowane na określony rodzaj pomocy (np. POMOC DLA ZWIERZĄT UKRAINA; Sercem z Ukrainą. Grupa dla nauczycieli pracujących z uczniami z Ukrainy).

Na podstawie sumy interakcji⁶ można sądzić, że najbardziej aktywne było forum „Pomoc dla Ukrainy Допомога Україні: mieszkanie oraz inna pomoc obywatel” — 668 745 interakcji. Drugie pod względem interakcji forum „POMOC DLA UKRAINY — WARSZAWA” miało już tylko 64 407 interakcji. Wynik ten pokazuje, że w początkowym okresie wiele osób, grup lub organizacji zakładało swoje fora. Bardzo szybko jednak pomoc skupiła się na jednym, ogólnopolskim forum.

W drugim kroku z pomocą platformy CrowdTangle pozyskano wszystkie posty z linkami wraz dodatkowymi informacjami o liczbie interakcji i komentarzy. W sumie zebrano 37 292 posty. Z ogólnej liczby wybrano te posty, które miały 70 i więcej komentarzy. W sumie było ich 1342.

W trzecim kroku zespół badawczy zanalizował niezależnie posty oraz komentarze pod kątem przyjętych pytań badawczych. Każdy post i komentarze były oceniane na skali od –2 (w ogóle niezgodne z pytaniami badaw-

⁵ CrowdTangle (www.crowdtangle.com) to narzędzie analityczne, którego właścicielem jest firma Meta (dawniej Facebook) mające na celu umożliwienie śledzenia, analizowania i raportowania tego, co dzieje się na jej platformach (Facebook, Instagram). Dostęp do narzędzia jest darmowy po rejestracji. Więcej o działaniu zob. <https://www.crowdtangle.com/features> [dostęp: 20.12.2022].

⁶ Miara podawana na platformie CrowdTangle: iloraz sumy interakcji (polubień i innych reakcji, komentarzy, szerów) i popularność konta (mierzonego liczbą followerów i polubień strony). Więcej na temat tej miary zob. <https://help.crowdtangle.com/en/articles/1141064-how-is-interaction-rate-calculated> [dostęp: 20.12.2022].

czymi) do 2 (całkowicie zgodne z pytaniami badawczymi). Procedura taka umożliwiła zidentyfikowanie w sumie 249 postów z 47 138 komentarzami. Wybrane posty wraz z komentarzami zostały zapisane do plików pdf.

Niezależnie od selekcji zebranego materiału przeprowadzonej przez zespół należy pamiętać o tym, że fora były moderowane przez administratorów, którzy posiadają możliwość blokowania użytkowników lub usuwania komentarzy. Oznacza to, że zebrany materiał został poddany wstępnej selekcji i możemy przypuszczać, że usunięto z niego posty negatywnie ustosunkowujące się do pomocy uchodźcom. W tym sensie nie można powiedzieć, że zebrany materiał reprezentuje całe spektrum postaw, które mogły pojawić się na forach (Gillespie 2018).

Analiza materiału badawczego

Analiza została przeprowadzona z wykorzystaniem programu Atlas.ti (Friese, Soratto, Pires 2018). Materiał został podzielony między mniejsze zespoły, które niezależnie kodowały ich zawartość zgodnie z podejściem analizy tematycznej (Braun, Clarke 2006). W celu zapewnienia intersubiektywnej wiarygodności wyników zastosowano zasadę „wielokrotnego kodowania” (Barbour 2001). Na wstępie każdy zespół zakodował niewielki fragment materiału (ok. 10%), opierając się na wstępnie przyjętym, ogólnym kluczu kodowym i ustalonych kryteriach identyfikacji tematów. Następnie omówiono zbiór wyłaniających się tematów, szczegółowo przeanalizowano i wstępnie opisano poszczególne kody i uzgodniono cały klucz kodowy. Wykorzystując wypracowany w ten sposób klucz kodowy zakodowano ponownie przebadany uprzednio materiał, a następnie także resztę zbioru danych.

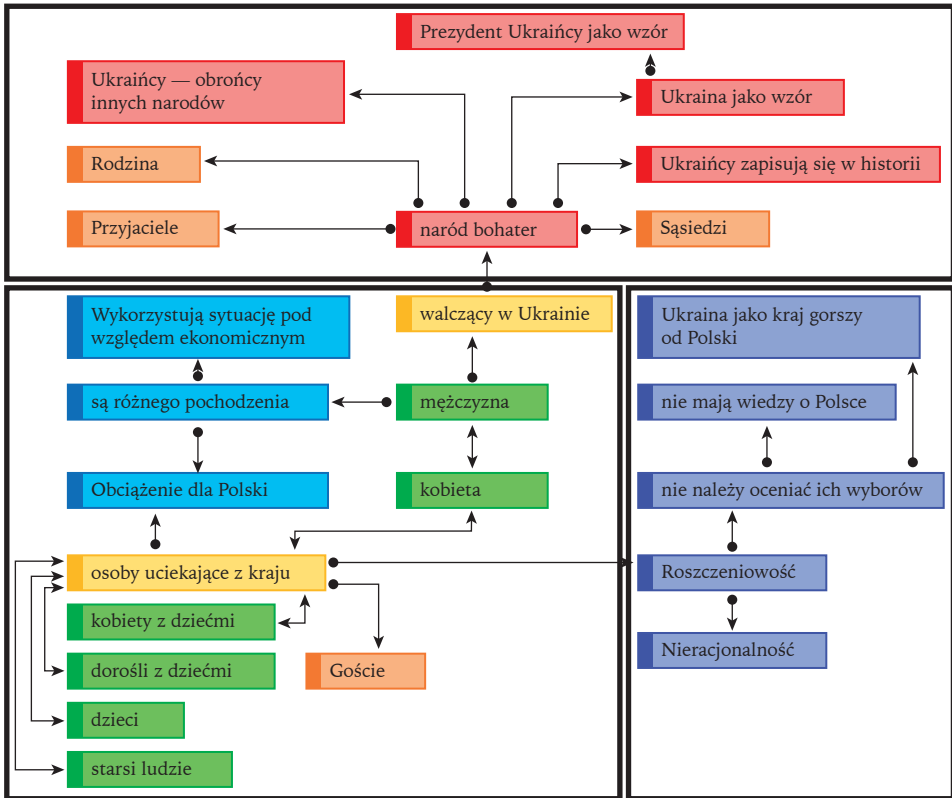
WYNIKI

Analizę wyników zaczniemy od reprezentacji głównych kategorii (dalej: kody) w postaci sieci (rys. 1) pokazującej kody (prostokąty), relacje pomiędzy nimi (strzałki) oraz ich współwystępowanie (kolor prostokątów). Aby zwiększyć czytelność, pominęliśmy kody, które we współwystępowaniu miały pojedyncze wskazania i w analizie debaty były rzadko używane.

Kody połączyliśmy w grupy na podstawie współwystępowania i znaczenia. Na rysunku są one wyodrębnione ramkami. Warto jednak zaznaczyć, że nie są one rozłączne. Pierwsza grupa jest zorganizowana wokół kodu „naród bohater”, który w analizie był też używany najliczniej. Druga grupa jest zorganizowana wokół kontekstu płci i wieku oraz przypisywanych

Rysunek 1

Podział kodów (prostokąty) na grupy (ramki) oraz relacje między nimi (strzałki).

im ról społecznych. Trzecia dotyczy „roszczeniowości” uchodźców. Wokół nich są także określenia i cechy przypisywane uchodźcom.

W dalszych częściach tekstu będziemy bliżej przyglądać się wyszczególnionym grupom kodów.

Zaznaczmy jeszcze, że chociaż wojna w Ukrainie trwa od 2014 roku, przed lutym 2022 roku Polacy nie traktowali Ukraińców jak uchodźców (Tymińska 2022). Tym bardziej warto odnotować, że w naszym materiale badawczym komentujący utożsamiali ze sobą te dwa pojęcia. Określenia „Ukraińcy” i „uchodźcy” były stosowane wymiennie.

Bohaterstwo

Na początku przedstawimy najliczniejszą grupę kodów, czyli kody wskazujące bohaterstwo Ukraińców, które są przedstawione w tabeli 1 wraz ze związanymi z nimi określeniami.

Liczebność kodów włączonych do grupy 1

Kod	Liczebność
Naród bohater	353
Ukraińcy — obrońcy innych narodów	91
Ukraina jako wzór	46
Prezydent Ukrainy jako wzór	35
Ukraińcy zapisują się w historii	31
Rodzina	52
Sąsiedzi	42
Goście	15
Przyjaciele	13

Bohaterstwo jest utożsamiane przede wszystkim z walką zbrojną z najeźdźcami — rosyjską armią. W tym kontekście Ukraińcom przypisywano odwagę, hart ducha i patriotyzm. W dyskusjach ocena była jednoznaczna — o walczących Ukraińcach mówiono pozytywnie, o Rosjanach jako agresorach i wspólnym wrogu. Taka jednomyślność mogła zostać osiągnięta przez moderację komentarzy w badanych forach. Warto przypomnieć, że w kwietniu 2022 roku 73% Polaków wskazywało na Rosję jako winną eskalacji wojny w Ukrainie, co nie jest tak jednoznaczne w innych krajach Europy, także Wschodniej (YouGov 2022).

To my dziękujemy za Waszą heroiczną walkę tak w istocie o Europę. Walczycie o nią z tym samym wróg iem z imperialistycznymi zapędami, z którym my walczyliśmy w 1918–20⁷

Walka Ukraińców nie ograniczała się w dyskusji do terenu Ukrainy, ale rozszerzano jej rozumienie na walkę o wolność Polski i Europy. Niektóre z komentarzy przedstawiały ją także jako starcie dwóch systemów wartości: europejskiego, ocenianego pozytywnie, o który walczą Ukraińcy, oraz obcego, faszyzującego, związanego z rosyjskim reżimem:

Robimy tylko to co do nas należy i nie ma za co dziękować. Jesteście Europejczykami i to wy jesteście bohaterami wasz Naród który broni siebie i wszystkich wartości które są bliskie nam wszystkim. To zaszczyt wam pomagać i być waszymi sąsiadami!

Pisano o tym, że Ukraińcy zapisują się w historii jako wzór dla innych krajów i ich obrońcy. Takim wzorem jest także Wołodomyr Zełenski,

⁷ W przytaczanych cytatach zachowaliśmy oryginalną pisownię.

bardzo często przywoływany w badanej dyskusji. Natomiast komentarze dotyczące „Zachodu” i „świata” niekiedy są krytyczne ze względu na dotychczasową politykę wobec Rosji czy tempo reakcji na eskalację wojny w Ukrainie:

Dziękujemy Ukraino, że bronisz Europy i przywracasz wartości, o których chyba świat zapomnia

Warto zwrócić uwagę na dwa aspekty zebranego materiału. Po pierwsze, większość fragmentów zakodowanych kodami z tej grupy to były komentarze do postów, w których Ukraińcy dziękowali Polakom za okazaną pomoc. Po drugie, bohaterstwo na polu walki miało jednoznacznie męski wymiar. Używano rzeczowników i przymiotników rodzajów męskiego i męskoosobowego. Walka w wojnie jest przykładem realizowania idei „prawdziwego mężczyzny”. Jedynie trzy komentarze zwracały uwagę na bohaterstwo w odniesieniu do kobiet, w tym tylko jeden na wysoki odsetek kobiet w ukraińskiej armii:

Osoba 1: Wasi ojcowie, mężowie i synowie walczą również za Polskę, żeby nie była następną. Naszym obowiązkiem jest pomóc ukraińskim kobietom i dzieciom. Jesteśmy z wami

[...]

Osoba 2: nie zapominajmy, że walczą też kobiety, 17% żołnierzy na Ukrainie to kobiety

Osoba 1: tak. Wielki szacunek dla wszystkich żołnierzy i każdej osoby, która walczy w obronie Ukrainy

O bohaterstwie kobiet wspomina się niewiele w badanej dyskusji. Przez jednego z komentujących zostało ono nazwane „cichym bohaterstwem”. Wiązano je głównie z pracą opiekuńczą nad dziećmi i osobami starszymi. Kobiety, uciekając z kraju, zapewniają bezpieczeństwo sobie i swoim bliskim oraz w pewnym sensie „odciążają” mężczyzn, którzy mogą dzięki temu skupić się na walce. Zatem wyłaniający się obraz Ukraińców i Ukrainek nie wykracza poza dychotomiczne reprezentacje, cechuje się relacjami patriarchalnymi, przy czym jasno wskazuje się na „prawdziwie” męskie role społeczne, którym są podporządkowane pozostałe.

Komentujący obsadzają pomagających w roli opiekunów wobec kobiet, dzieci, osób starszych. Często nazywają ich „matkami”, „żonami” czy „siostrami” walczących, co podkreśla aktywny współdziałanie Polaków w walce przeciw Rosji. Familiaryzacja dyskursu przybliżyła oba narody i dodatkowo służy uzasadnianiu pomocy. Jednak protekcyjna opiekuńczość w pewnym stopniu odbiera uchodźcom podmiotowość i możliwość decydowania o sobie. Kształtuje to hierarchię między pomagającymi a uchodźczyniami.

Osobom, które wyłamują się z tego schematu, przypisuje się roszczeniowość.

Grupa kodów związana z bohaterstwem współwystępowała z innymi określeniami Ukraińców, takimi jak „rodzina” (najczęściej), „sąsiedzi” lub „przyjaciele” (najrzadziej). Jako „gości” określano głównie osoby przyjmowane przez Polaków w domach.

Taki sposób mówienia o Ukraińcach wskazuje na założoną bliskość, przede wszystkim kulturową. Jest ona niezależnym czynnikiem, w odróżnieniu od przyjaźni, która opiera się na dobrych stosunkach z wyboru. Zatem postrzeganie Ukraińców w kategoriach narodu braterskiego skorelowane było z postrzeganiem obowiązku wobec rodziny, a pomaganie im rozumiano jako oczywistość:

Nie dziękujcie. Rodzina zawsze się wspiera. Koniec i kropka

Familiarność rozumiano przede wszystkim w kontekście braterstwa dwóch narodów, a nie siostrzeństwa (np.: *Bracia Najdrożsi swoją pracą u nas a teraz walecznością zasłużyliście na wszystko co najlepsze. Śława Ukrainie!*). O siostrzeństwie wspomniano wyłącznie w kolokacji z braterstwem, na przykład nazywając Ukraińców „braćmi i siostrami”.

Płeć

Kolejna z wyszczególnionych grup kodów odnosi się do płci uchodźców. Pisząc o uchodźcach z Ukrainy, komentujący identyfikowali ich przede wszystkim jako kobiety z dziećmi. Wyraźnie odzwierciedla to liczebność kodów w tabeli 2 — określenia: „kobieta z dziećmi”, „dzieci” i „kobieta” zdecydowanie tu przeważały. Kody takie jak „mężczyzna” i „starsi ludzie” występowały o wiele rzadziej. Na takim sfeminizowanym wizerunku uchodźcy budowano dalsze projekcje, takie jak: ich potrzeby, cele, emocje czy potencjalne zagrożenia, jakie mogą stanowić.

Warto zaznaczyć, że w odniesieniu do wydarzeń z początku 2022 roku dyskusja na grupach pomocowych tylko pośrednio dotyczyła przyjmowania uchodźców w Polsce jako kwestii polityczno-społecznej. W zdecydowanej większości przypadków chęć pomocy wiązała się bezpośrednio z gotowością przyjęcia gości do własnego domu oraz wsparcia ich w wielu różnorodnych obszarach (finansowym, psychologicznym itp.).

Wskutek utożsamienia uchodźców z kobietami z dziećmi jednoznacznie wpisano je w zestaw stereotypowych wyobrażeń dotyczących ról płciowych. Zgodnie z nimi postrzegano kobiety jako te, które z natury potrzebują opieki, a uchodźczynie pozbawione partnerów wyobrażano sobie jako

Tabela 2

Liczebność kodów włączonych do grupy 2

Kod	Liczebność
Kobiety z dziećmi	120
Dzieci	75
Kobieta	54
Mężczyzna	29
Starsi ludzie	20
Dorośli z dziećmi	6
Są różnego pochodzenia	66
Walczący w Ukrainie	25

bezradne, zagubione, potrzebujące pomocy materialnej, ale też wsparcia psychicznego i pokierowania:

[...] *kobieta z dzieckiem/dziećmi jest bezbronna i całkowicie uzależniona od innych.*

Choć szacuje się, że w lutym 2022 roku kobiety stanowiły ok. 17% osób służących w armii ukraińskiej⁸, to w komentarzach prawie wcale nie pisano o nich w kontekście militarnym. Zdarzały się wypowiedzi wskazujące na odwagę kobiet, ale była to szczególna odwaga — inna niż mężczyzn walczących na froncie. Podobnie ich doświadczenie wojenne opisywano inaczej. Traumatyczna sytuacja wiązała się u kobiet głównie z rozłąką z bliskimi, doświadczeniem ucieczki z kraju i trudnej podróży. Szczególnie ciężkie było dla nich odnalezienie się w nowej rzeczywistości, daleko od domu i bez wsparcia najbliższych.

kochana, każdy ma swoje zadanie, swoją walkę. Mąż został, a Ty walczysz o tu o to, żeby wasze dzieci nie widziały wojny, żeby nie odcisnęła na nich takiego piętna, żeby mąż mógł tam być spokojny, że jesteście bezpieczni. Wy, wszystkie kobiety które zostały w Ukrainie wszyscy, jesteście cichymi, ale wielkimi bohaterkami tej wojny.

W komentarzach przewija się pogląd, że każdy ma do wykonania swoje zadanie. Pisano o tym, że o ile zadaniem mężczyzny jest walka o kraj, o tyle kobiety — zapewnienie bezpieczeństwa sobie i dzieciom. Co warte odnotowania, działanie kobiet ma „pomagać” mężczyznom, którzy dzięki świadomości, że ich rodzina jest bezpieczna, będą mogli skupić się na walce. Dziecko objęte jest szczególną troską, będąc uosobieniem przyszłości i ciągłości narodu.

⁸ <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/ile-kobiet-sluzy-w-ukrainskiej-armii/>

jestem pod ogromnym wrażeniem. Wasi mężczyźni z uśmiechem na ustach i karabinami w dłoniach mówią, że wypędzą ruskich z ich kraju. [...] wierzymy, że uda Wam się wygrać tę wojnę. Pomożemy jak możemy. Znajdziemy pracę dla kobiet, zaopiekujemy Wasze dzieci, damy dach nad głową i jedzenie

W komentarzach wyraźnie przebija się przeświadczenie, że kobiety, podobnie jak dzieci i seniorzy, wymagają szczególnej opieki. Tym samym te trzy grupy są ze sobą zestawiane i dzielą sfeminizowane cechy. Sytuacja wojenna wzmacnia więc podział na to, co tradycyjnie męskie (aktywne działania jako żołnierz) i to, co tradycyjnie żeńskie (bierne poddanie się sytuacji jako uchodźca).

Można tu dostrzec patriarchalną hierarchię, w której ukraińskie kobiety, dzieci i osoby starsze potrzebują pomocy społeczeństwa polskiego, które z kolei potrzebuje obrony przed zagrożeniem ze strony Rosji. Warto też zauważyć, że w komentarzach rzadko bezpośrednio wspomniano o uchodźcach-mężczyznach, a wpisy, które się do nich odnosiły, często zawierały negatywną ocenę ich ucieczki z Ukrainy lub przypisywały im tchórzostwo.

Mężczyźni

O mężczyznach, którzy walczą w Ukrainie, pisano głównie w wymienionych już wcześniej wojennych kontekstach. Tej grupie mężczyzn przypisywano pozytywne cechy, takie jak odwaga, męstwo, bohaterstwo, honor.

Wyszczególnić można także wizerunek Ukraińców, którzy wyjechali z kraju. Wiele komentarzy ich dotyczących wskazuje na nieoceniecie ich decyzji, bo nieznaną są ich sytuacje życiowe. Ich prawo do otrzymywania pomocy w Polsce raczej nie jest kwestionowane, choć pojedyncze komentarze wskazują, że ich powinnością jest walka z najeźdźcą. W takich przypadkach komentujący wchodził w krytyczną polemikę.

Trzecią grupą mężczyzn byli uchodźcy o narodowości innej niż ukraińska, na przykład zagraniczni studenci. Ich z kolei zazwyczaj postrzegano jako zagrożenie i przypisywano zamiar wykorzystania sytuacji pod względem ekonomicznym. Niekiedy podważano ich prawo do otrzymania pomocy, wskazując, że nie są w tak trudnej sytuacji jak Ukraińcy, ponieważ mogą powrócić do swojego kraju. Czasami także wykorzystywano obraz uchodźców z Bliskiego Wschodu jako przestrożę⁹ i przeciwstawiano

⁹ Można domniemywać, że tego typu komentarze są niedoszacowane w materiale badawczym z powodu silnej moderacji treści.

niebezpiecznego uchodźcę o ciemnym kolorze skóry wizerunkowi matki z dzieckiem.

A to ze uchodźcy zaczepiają dziewczynki? Ostatnio podjechał autobus pełen Arabów... Gdzie te matki z dziećmi.

Z takim obrazem uciekających mężczyzn wiązało się również uznanie ich za „niepożądanych” oraz „obcych” w porównaniu z Ukraińcami. Wizerunek tych osób był konstruowany na podstawie ich domniemanego pochodzenia z Afryki lub Bliskiego Wschodu, co wnioskowano na podstawie koloru skóry. Taki obraz w znacznym stopniu odzwierciedlał medialne historie, które pojawiały się w polskich mediach na fali „kryzysu migracyjnego” w latach 2015–2016, oraz wyobrażenia na temat sytuacji w Europie Zachodniej.

W oczach komentujących osoby uciekające z terenów Ukrainy (domniemanie kobiety z dziećmi) nie stanowiły podobnego, fizycznego zagrożenia. Powodem takiej sytuacji było przypisywanie im bezbronności oraz innych opisywanych wyżej cech „kobięcych”. Warto też zaznaczyć, że w przeciwieństwie do uchodźców z Bliskiego Wschodu, opisując kobiety nie podkreślano ich cech fizycznych (koloru skóry, włosów itp.) czy sposobu ubioru, co może sugerować, że „wtapiały” się one w społeczeństwo, przez co zyskiwały sobie większą akceptację.

Nie znaczy to jednak, że sytuacja nie budziła żadnych obaw u komentujących. Wiązano je jednak z wątpliwościami dotyczącymi wydolności ekonomicznej państwa polskiego oraz dostępności usług publicznych.

Roszczeniowość

— wizerunek niezgodny z oczekiwaniami

W zebranym materiale znaleźliśmy również przykłady sytuacji, w których obserwowane zachowanie uchodźców nie pasowało do dominujących oczekiwań. Dotyczyło to przede wszystkim przypadków roszczeniowości, której przejawy tu opiszemy. Sytuacje, w których rzeczywistość nie zgadzała się z oczekiwaniami wobec uchodźców, budziły negatywne emocje wśród komentujących. W tabeli 3 przedstawiamy liczebność kodów wskazujących na postrzeganie zachowania uchodźców jako roszczeniowe bądź kwestionowanie takiego postrzegania.

Jako roszczeniowość odbierano sytuacje, w których potrzeby uchodźców wydawały się komentującym wygórowane i nieprzystające do sytuacji. Krytyczne komentarze wywoływało też poczucie, że uchodźcy w wyniku zbiorów otrzymują kosztowne produkty, na które nie stać samych Polaków.

Liczebność kodów włączonych do grupy 3

Nazwa kodu	Liczebność
Roszczeniowość	138
Nie mają wiedzy o Polsce	116
Nie należy oceniać ich wyborów	94
Skromność	42
Ukraina jako kraj gorszy od Polski	33
Nieracjonalność	21
Z większym kapitałem	17

kurcze bym uciekał przed wojna cieszył bym się z byle czego

[...] jak czytam że jest zbiórka dla uchodźców i na liście między innymi perfumy to mi ręce opadają, bo ja rozumiem że ci ludzie potrzebują pomocy ale nie bądźmy aż tak nachalni, bo patrząc na wielu z tych ludzi to nie są tacy biedni jak nam się wszystkim wydawało...

Negatywne komentarze budził w kilku przypadkach wysoki status materialny niektórych uchodźców, który nie zgadzał się z wcześniejszym wyobrażeniem ich jako biednych i będących w gorszej sytuacji materialnej niż Polacy. Część komentujących pisała przy tym o zamożności uchodźców w charakterze informacyjnym, neutralnym.

Roszczeniowością tłumaczono też przypadki, co do których uważano, że uchodźcy bezpodstawnie rezygnują z oferowanej im pomocy, zwłaszcza gdy nie korzystali z oferowanych miejsc zamieszkania na wsi i preferowali mieszkania w dużych miastach. Komentujący dzielili się własnymi doświadczeniami z gościny uchodźców, którzy nie byli zadowoleni z warunków im zapewnionych lub deklarowali chęć skorzystania z pomocy, po czym ostatecznie wybierali „korzystniejszą” ofertę. Wielu komentujących odbierało to jako odtrącenie ich szczerzej chęci pomocy i zachowanie roszczeniowe, uważając, że uchodźcom powinno zależeć przede wszystkim na bezpieczeństwie, a nie na wygodzie.

Należy przy tym zaznaczyć, że pojawiały się również komentarze apelujące o zrozumienie i uszanowanie prawa do wyboru. Niektórzy komentujący tłumaczyli niechęć uchodźców do polskiej wsi porównaniem z wsią ukraińską, wskazując na panujące tam, według nich, gorsze warunki cywilizacyjne. Często przywoływano argument, że Ukraińcy nie znają polskich realiów i dlatego spodziewają się w mniejszych miejscowościach warunków rzekomo równie złych, co we własnym kraju. Taka próba racjonalizacji

„roszczeniowości” Ukraińców często charakteryzowała się zarysowanym już wcześniej nastawieniem protekcyjnej opiekuńczości.

Drugim kontrargumentem wobec przypisywanej roszczeniowości była nieracjonalność uciekających. Tłumaczono ją traumą wywołaną przez doświadczenie wojny lub ucieczki przed nią, a także stresem związanym ze stycznością z obcą kulturą. Tak interpretowano między innymi decyzje uchodźców o rezygnacji z oferowanej pomocy, ale także sytuację, w której uchodźczynie zdecydowała się powrócić do Ukrainy z dzieckiem, po tym jak znalazła już mieszkanie w Polsce.

większość uchodźców ma PTSD, więc dla pewności powinien ktoś z nimi porozmawiać, żeby upewnić się, że myślą relatywnie racjonalnie, a nie emocjami bądź czymś innym. Dla ich bezpieczeństwa.

Pozytywnie odbierano za to przypisywaną uchodźcom skromność, przeciwstawianą roszczeniowości, rozumianą jako brak wygórowanych potrzeb i wdzięczność za każdą okazaną pomoc. Niechęć do przyjmowania pomocy przez uchodźców łączono z dumą i poczuciem godności. Powoływano się na własne doświadczenia z goszczenia Ukraińców w domu. Dla komentujących bardzo ważna była wdzięczność okazywana przez uchodźców, często polegająca na chęci pomocy w domu lub podziękowaniach. Takie reakcje świadczyły o „prawdziwości” trudnej sytuacji uchodźcy, który docenia każdą pomoc, ale nie zamierza korzystać z niej bardziej, niż jest to absolutnie konieczne.

Warto zwrócić uwagę na to, że wiele spośród opisanych negatywnych wizerunków uchodźców miało podłoże w czynnikach ekonomicznych i przyjmowaniu ogólnego założenia, że sytuacja materialna Ukraińców jest gorsza od sytuacji Polaków. Negatywne emocje ujawniały się więc przede wszystkim wtedy, kiedy wyobrażenia komentujących o skromnej sytuacji ekonomicznej Ukraińców były konfrontowane z rzeczywistością i naruszana była w ich mniemaniu hierarchia pomagający–potrzebujący.

PODSUMOWANIE

Wizerunek uchodźców w badanym przypadku zmienił się z pontonu pełnego ludzi w obraz grupy matek z dziećmi na halach dworców kolejowych, który zdominował dyskusję na grupach pomocowych na Facebooku w lutym 2022 roku.

Wizerunek ten jest przede wszystkim wpisany w dyskurs, w którym jasno określone i wyznaczone są dwie płci. Mężczyznom przypisuje się

obowiązek walki za swój kraj, a kobiety mają im pomagać poprzez ucieczkę w bezpieczne miejsce i opiekę nad ich dziećmi i bliskimi. W konsekwencji uchodźczyńom przypisywano bezradność, przerażenie i potrzebę opieki, natomiast walczącym mężczyznom cechy takie jak odwaga czy bohaterstwo.

Komentujący podkreślają familiarność Ukraińców, stosując określenia „nasi bracia”, czasem podkreślają także bliskość geograficzną, pisząc o Ukraińcach jako sąsiadach. Ta bliskość uzasadnia pomoc. Familiarność Ukraińców wykorzystywana jest także w wyjaśnianiu różnicy między podejściem do Ukraińców i uchodźców innych narodowości. Ci drudzy są „obcy”, zwłaszcza kulturowo. Wskazywano także na rzekome przestępstwa popełniane przez nich w Polsce i Europie. Z kolei Ukraińców traktuje się jako „swoich”. Obawy związane z ich przyjmowaniem dotyczą przede wszystkim pogorszenia sytuacji ekonomicznej Polski i niewydolności polskiego systemu socjalnego. Widoczny jest tutaj kontrast między obrazem groźnego, młodego mężczyzny o ciemnym kolorze skóry a bezbronnej ukraińskiej matki z dzieckiem.

Z dominującym wizerunkiem samotnej, czasem zagubionej kobiety z dzieckiem wiązano pewne oczekiwania. Kobiety mające własne preferencje czy potrzeby lub kobiety o wysokim statusie materialnym odbierane bywały jako roszczeniowe. Odmowę przyjęcia pomocy czy niezadowolenie z niej traktuje się jako przejaw roszczeniowości lub nieracjonalnego myślenia wywołanego traumą wojenną. Wynika to z przyjętej hierarchii między pomagającymi a uchodźczyniami. Jednocześnie doceniana jest skromność czy chęć szybkiego usamodzielnienia się jako przejaw poczucia własnej godności.

Dyskurs o Ukraińcach w polskich mediach przez długi czas zdominowany był przez negatywne stereotypy. W badanym przypadku dyskursu na forach pomocowych eskalacja wojny w Ukrainie zmobilizowała Polki i Polaków do pomocy, co doprowadziło do zmiany perspektywy postrzegania Ukrainek i Ukraińców. Dawniej niechętni wobec uchodźców Polacy teraz przyjęli ich do własnych domów i zaangażowali się w pomoc.

Różnice i animozje zniknęły — przynajmniej na jakiś czas — i wschodni sąsiedzi częściej zaczęli być postrzegani przez pryzmat skonstruowanej bliskości kulturowej. Przyszłe badania powinny zweryfikować trwałość pozytywnego stosunku do Ukraińców i potencjalne w nim zmiany, zwłaszcza w kontekście przedłużającej się sytuacji wojny i uchodźstwa Ukraińców w Polsce. Warto przyjrzeć się też zmianom w stosunku do przyjmowania uchodźców innych narodowości.

BIBLIOGRAFIA

- Baran Dariusz, 2016, *Wizerunek Ukraińców na łamach wybranej polskiej prasy*, „Państwo i Społeczeństwo”, nr 1, s. 97–116.
- Barbour Rosaline S., 2001, *Checklists for Improving Rigour in Qualitative Research: A Case of The Tail Wagging the Dog?*, „The BMJ”, 322(7294), s. 1115–1117.
- Bielecka-Prus Joanna, 2020, *Obraz imigrantek z Ukrainy w polskim dyskursie prasowym*, „Studia Migracyjne — Przegląd Polonijny”, nr 2, s. 177–200.
- Braun Virginia, Clarke Victoria, 2006, *Using Thematic Analysis in Psychology*, „Qualitative Research in Psychology”, t. 3(2), s. 77–101.
- Buraczyński Radosław, 2015, *Sekurytyzacja polskiej polityki migracyjnej a sytuacja przygranicznych regionów Polski Wschodniej*, „Studia Migracyjne — Przegląd Polonijny”, nr 1, s. 85–110.
- CBOS, 2021, *Opinia publiczna wobec uchodźców i sytuacji migrantów na granicy z Białorusią*. Komunikat z badań, nr 111/2021, Centrum Badań Opinii Społecznej.
- CBOS, 2022a, *Stosunek do innych narodów*. Komunikat z badań, nr 21/2022, Centrum Badań Opinii Społecznej.
- CBOS, 2022b, *Polacy o wojnie na Ukrainie i pomocy dla uchodźców*. Komunikat z badań, nr 152/2022, Centrum Badań Opinii Społecznej.
- CBOS, 2023, *Stosunek do innych narodów rok po wybuchu wojny na Ukrainie*. Komunikat z badań, nr 33/2023, Centrum Badań Opinii Społecznej.
- Cinalli Manlio i in., 2021, *Solidarity in the Media and Public Contention over Refugees in Europe*, Routledge, London.
- Cywiński Paweł, Katner Filip, Ziółkowski Jarosław, 2019, *Zarządzanie strachem. Jak prawica wygrywa debatę publiczną w Polsce*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa.
- Domalewska Dorota, 2016, *Immigration, Stereotypes, and Social Security: The Portrayal of Migrant Groups in Public Discourse*, „Security and Defence Quarterly”, t. 13(4), s. 15–31.
- Duszczyk Maciej, Matuszczyk Kamil, 2018, *The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation*, „Central and Eastern European Migration Review”, t. 7(2), s. 53–68.
- Fiałkowska Kamila, Matuszczyk Kamil, 2021, *Safe and Fruitful? Structural Vulnerabilities in the Experience of Seasonal Migrant Workers in Agriculture in Germany and Poland*, „Safety Science”, t. 139, 105275.
- Friese Susanne, Soratto Jacks, Pires Denise, 2018, *Carrying Out a Computer-aided Thematic Content Analysis with ATLAS.ti*, MMG Working Paper 18-02.
- Gillespie Tarleton, 2018, *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media*, Yale University Press, New Haven–London.
- Głowiak Krzysztof, 2021, *Stosunek Polaków do przyjmowania uchodźców przed i w warunkach europejskiego kryzysu migracyjnego*, „Historia i Polityka”, nr 35 (42), s. 147–162.
- Górny Agata, 2019, *New Dimensions in Immigration from Ukraine to Poland*, CMR Spotlight, 9(15).
- Grzymała-Kazłowska Aleksandra, 2007, *Konstruowanie „innego”: Wizerunki imigrantów w Polsce*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Jaroszewicz Maria, 2018, *Migracje z Ukrainy do Polski. Stabilizacja trendu*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa.
- Jurek Krzysztof, 2018, *Stereotypy na temat Ukraińców funkcjonujące w Polsce*, w: Michał Lubicz Miszewski (red.), *Imigranci z Ukrainy w Polsce. Potrzeby i oczekiwania, reakcje społeczne, wyzwania dla bezpieczeństwa*, Wydawnictwo AWL, Wrocław, s. 31–42.

- Klaus Witold i in., 2018, *Refugees and Asylum Seekers in Central European Countries: Reality, Politics and the Creation of Fear in Societies*, w: Helmut Kury, Sławomir Redo (red.), *Refugees and Migrants in Law and Policy*, Springer International Publishing, Cham, s. 457–494.
- Kofman Eleonore, 2019, *Gendered Mobilities and Vulnerabilities: Refugee Journeys to and in Europe*, „Journal of Ethnic and Migration Studies”, t. 45(12), s. 2185–2199.
- Konieczna-Sałamatin Joanna, 2015, *Polacy i Ukraińcy — wzajemne postrzeganie w trudnych czasach*, w: Tomasz Horbowski, Piotr Kosiewski (red.), *Polityka bezpieczeństwa: Polska, Ukraina*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, s. 137–151.
- Krzyżanowska Natalia, Krzyżanowski Michał, 2018, „Crisis” and Migration in Poland: Discursive Shifts, Anti-Pluralism and the Politicisation of Exclusion, „Sociology”, t. 52(3), s. 612–618.
- Krzyżanowski Michał, Triandafyllidou Anna, Wodak Ruth, 2018, *The Mediatization and the Politicization of the “Refugee Crisis” in Europe*, „Journal of Immigrant & Refugee Studies”, t. 16(1–2), s. 1–14.
- Malinowski Rubio Maria P., 2019, *The Dynamics and Orientation of Changes in the Attitude of Poles Towards Immigrants (Refugees or Non-Refugees) and Their Links to Terrorism over the Last Decades*, „Studia Humanistyczne AGH”, t. 18, nr 1, s. 7–31.
- McAuliffe Marie, Khadria Binod (red.), 2019, *World Migration Report 2020*, United Nations.
- Petrova Maria, Sen Ananya, Yildirim Pinar, 2016, *Social Media and Political Donations: New Technology and Incumbency Advantage in the United States*, „SSRN Electronic Journal” (<http://dx.doi.org/10.2139>).
- Průchová Hrzůvová Andrea, 2021, *What Is the Image of Refugees in Central European Media?*, „European Journal of Cultural Studies”, t. 24(1), s. 240–258.
- Rozbicka Renata, 2018, *Imigrant czy uchodźca? Wizerunek Ukraińców mieszkających w Polsce na podstawie tygodników opiniotwórczych: „Do Rzeczy”, „Newsweek Polska” i „Tygodnik Powszechny” w latach 2014–2016*, w: Michał Lubicz Miszewski (red.), *Imigranci z Ukrainy w Polsce: Potrzeby i oczekiwania, reakcje społeczne, wyzwania dla bezpieczeństwa*, Wydawnictwo AWL, Wrocław, s. 31–42.
- Szczupak Klaudyna, Petelczyc Janina, Theiss Maria, 2018, *Poland*, w: *Integrated Report on Transnational Solidarity in the Public Domain (WP5)*, s. 143–164.
- Tymińska Ada, 2022, *Granice nienawiści. Mowa nienawiści w kontekście kryzysów humanitarnych na granicy polskiej (2021/2022)*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa.

- Prawie 900 tysięcy postów w social mediach o pomocy Ukrainie*, 2022, (wirtualnemedi.pl. <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/prawie-900-tysiecy-postow-w-social-mediach-o-pomocy-ukrainie>).
- Eurostat, 2022, *Temporary Protection for Persons Fleeing Ukraine—Monthly Statistics* (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics).
- YouGov, 2022, *Support for Ukraine is Strong in Europe, but Nations Are Not as United as It Looks* (<https://yougov.co.uk/topics/international/articles-reports/2022/05/05/support-ukraine-strong-europe-nations-are-not-unit>).
- ZUS, 2022, *Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych — XII 2021*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarialnych, Warszawa, czerwiec 2022.

THE “UKRAINIAN MOTHER”:
ON THE CONDITIONS OF AID AND EXPECTATIONS TOWARDS REFUGEES
FROM UKRAINE AFTER 24 FEBRUARY 2022.
A CASE STUDY OF FACEBOOK AID GROUPS

Sebastian Sosnowski, Magdalena Janusz, Kaja Klencka,
Sławomir Mandes, Nina Sprycha, Kinga Wardak
(University of Warsaw)

Abstract

The public debate concerning Ukrainians in Poland was long linked to economic immigration. The escalation of Russia’s war with Ukraine caused many refugees from Ukraine to seek refuge in Poland. The aim of this study is to present the images of refugees emerging from the debate on Facebook groups focused on helping them. These images are contrasted with research conducted to date so as to compare how they have changed. CrowdTangle was used to collect the research material, followed by Atlas.ti for thematic analysis. The results are framed in three main themes, concerning the heroism of those fighting in Ukraine, the gender of the refugees, and their sense of entitlement. These images are strongly linked to social gender roles, and present positive attitudes towards Ukrainians. However, the sense of entitlement attributed to some refugee women, often linked to economic aspects, contributes to them being perceived negatively in Polish society.

key words: image, refugees, women refugees, Ukrainian women, gender, entitlement, Facebook

słowa kluczowe: wizerunek, uchodźcy, uchodźczyni, Ukrainki, płeć, roszczeniowość, Facebook